

Simon Olling Rebsdorf, 4. april 2004
Ikke publiceret

Den usynlige trækvogn og modets rationale

Mit problem til festen var, at jeg var den eneste, der kunne se den tunge trækvogn. Jeg sad til en fødselsdagsfest med et glas rødvin foran mig og min smukke viv på bordets modsatte side. Festsalen var fyldt med glade folk i slutningen af tyverne, og på gavebordet stod der bl.a. en guitar, Johnny Cash's black box CD sæt og en Helmut Lotti på DVD var festens skæmtegave, som fødselaren, min kammerat fra gymnasietiden, frygtede ville blive pakket ud af den plomberede indpakning. Mellem vores bord og festens frie bar, stod den usynlige trækvogn. Og den var fyldt til randen med tankegods, gamle bøger, interviews med ældre videnskabsfolk, billeder af København i mellemkrigstiden, fotos fra USA, Tyskland og Danmark af kendte forskere i dagligdagssituationer. Trækvognen var med til festen, og den havde fulgt efter vores bil på vej til den større jyske provinsby.

Da jeg slog øjnene ned mod gulvet blev jeg mindet om at træksnoren var bundet omkring min ankel. Jeg kom samtidig i tanker om, at en af mine kollegaer var drattet omkuld på sit badeværelse for nogle uger siden, og årsagen var den fremadskridende folkeepidemi, stress. Ikke travlhed, men den fysiske sygdom, som rammer flere og flere af os. Sygdommen, som om kun ti år spås at blive ansvarlig for 50% af alle dødsfald i Danmark, direkte eller indirekte. Jeg var i den afsluttende del af mit tre-årige forskerstudium på universitetet, og jeg vidste, der forventedes meget af mig. Ikke bare stod jeg med en stor skriftlig opgave, der skulle være pletfri og gennemarbejdet, selvstændig og velskrevet. Den skulle også være banebrydende. Den skulle repræsentere min opøvede evne til at skabe noget nyt, fremsætte nye teser, og den skulle demonstrere, at jeg mestrede det sprog, som den universitære tradition har ført med sig i århundreder. Og endelig skulle den vise,

at jeg var fyldt med arbejdsevne, at jeg havde givet noget ekstra, og at jeg havde overblik over hele det felt, som jeg selv havde valgt at bevæge mig ind i. Og jeg befandt mig i et mangedimensionalt netværk af tankegods, som alt sammen var relateret til mit forskningsprojekt. Utallige niveauer og tråde, parallelle og på kryds og tværs, overvejelser af konventionelle og kontroversielle metoder, evige strukturskift fra lave til høje niveauer, fra overordnede overvejelser over detaljeforslag til kapitel fire, afsnit sytten, tilbage til grundlæggende spørgsmål om hele formålet med mit projekt. Desuden krav om formidling til offentligheden, og bekymringer om målgrupper, kommunikation og modtagelse i den brede offentlighed. Stillingtagen til den såkaldte "lægmand", og hans evige spørgsmål til forskningens nytteværdi for ham som samfundsborger, en beskyttende legitimering af mit forskningsområde.

Det var min situation. Og nu sad jeg der med en lille kæp i øret, og gloede åndsfraværende på den usynlige byrde, som jeg i snart tre år havde slæbt rundt på som en abstrakt klods om benet, af egen fri vilje. Og så tænkte jeg: Er det det værd? Og selvom om det er, kan jeg overhovedet leve op til alle forventningerne om effektiv innovationskraft og videnskabelig kreativitet? De seneste par uger havde jeg arbejdet meget hjemme, og havde kun været på instituttet en gang om ugen. Skriveprocessen gjorde det nødvendigt for mig at koncentrere mig om afhandlingen, og skære så mange sociale og kollegiale arrangementer fra tidsplanen, selvom jeg også var klar over, at det nok ikke ville stille mig så godt, hvis jeg senere ønskede at søge om ansættelse – i fald jeg overhovedet ville opnå den akademiske ph.d.-grad.

Men jeg havde været så forfærdelig træt, derhjemme. Havde bare siddet og kigget ud i luften i vores lejlighed. Det gav mig selvfølgelig dårlig samvittighed, og jeg havde tænkt, at jeg fandeme bare skulle tage mig sammen. Men jeg var i ugidelighedens vold. Jeg forsøgte at råbe mig selv op, men min

indre stemme gav bare genlyd, uden at bevidstheden reagerede. Jeg blev bare siddende med slap ryg og tungt hoved. Jeg havde også på det sidste haft problemer med at huske. Selv simple tanker, jeg havde tænkt det foregående øjeblik. Det var helt væk.

Man kan undre sig over, hvorfor nogen vælger at arbejde for godt tyve tusinde kroner uden lønudvikling i tre år, med visse arbejdsopgaver, som man end ikke er uddannet til (undervisning af studerende uden de mindste krav om pædagogisk uddannelse eller erfaring), og med en forestående offentlig eksamen efter de tre år er gået (ph.d.-forsvaret), mens de andre medstuderende, som tog deres kandidatgrad, kunne forvente lønninger på første løntrin, som ligger højere oppe. Dem, der vælger dette tre-årige liv, må jo være idealister. For vi ved jo alle, at akademikerlønninger i dag ligger lavere end gagen i solide håndværkerfag. En tømrer tjener nemt tredive tusinde om måneden, plus det løse. Hvis man skal forske i Danmark, skal man være idealist. Jeg husker stadig folks reaktioner af undren, da jeg valgte at forlade en fast stilling i det private erhvervsliv efter 1,5 år, til fordel for en løn der lå adskillige tusinde kroner lavere, med en dårligere overenskomst, med længere arbejdstid, og med uskrevne krav om frivillige ekstrainsatser. Når man vælger denne livsform inden for traditionens universitetsmure, gør man det for sin karrieres skyld – eller i det mindste er det noget man bilder sig ind. Og så selvfølgelig for videnskabens skyld, dvs. noget større. Man ER altså idealist. Hvad der derfor er godt at vide er, at man ikke vælger forskeruddannelsen for det umiddelbart nære familielivs skyld, og heller ikke for lønnen.

Men hvis karrieren er så vigtig, og hvis man er villig til at "ofre" sig med en løn der ligget lavt i forhold til overenskomsten, hvad kan man da forvente sig med en ph.d. grad i hånden tre år senere? Kan jeg forvente, at de tre år er en god investering, ikke bare for videnskaben, men også for mig selv og min familie? Det kan jeg godt blive i tvivl om. En

adjunktstilling samme sted kræver som regel, at opponenternes udtalelse om min afhandling er ubetinget positiv. Ellers vil fakultetet ikke vælge mig som kandidat til en midlertidig adjunktstilling. Desuden må man forvente, at når der er knapt et år tilbage af adjunktperioden, så kan man godt begynde at påbegynde sine aktiviteter om ansøgninger om midler til næste usikre ansættelse, ved siden af sine forskningsaktiviteter.

Forskning er usikker. Per definition. Man opdyrker ukendte områder, og som forsker vælger man at leve et liv i usikkerhed. Ligesom opfinderen, der skal bevæge sig op ad bakke, skal møde modstand og mistro til nye ideer. For sådan er nyheders skæbne. De er upopulære, indtil de beviser sig selv. Men det gør de først når man allerede HAR satset på dem. Det samme gælder for forskningen. Man kender per definition ikke svaret på forhånd, for så ville det ikke være forskning. Med andre ord kræver forskning mod. Mod og vilje til det uvisse. Det usikre. Mod til at satse.

Dette indebærer imidlertid at den enkelte forsker, mennesket, som bedriver forskningen, men som samtidig lever et privatliv derhjemme, må affinde sig med at skulle trække rundt på en usynlig vogn fyldt op med uafsluttede kapitler, usikre hypoteser, nye uafprøvede ideer og gamle tanker, som måske skulle være smidt ud for længst, og ikke mindst et ringbind fyldt med ansøgninger om fremtidige stillinger. Og denne vogn må man bære rundt på altid. Man kunne indvende, at det samme gælder for alle andre erhverv, og det gør det sikkert også i det omfang, at man altid bruger sig selv i det job man har valgt, selv i fritiden. Den afgørende forskel ligger dog i, at man må forvente et pres udefra, et pres der skyldes andres forventninger om nyhedsværdi, kreativitet, det ypperste, og så med risiko for at man i perioder må give afkald på det nære, det sociale, det menneskelige, i videnskabens tjeneste. Men hvem føler, de kan leve op til det? Jeg tvivler daglig på, at jeg kan levere varen.

Man kan stille forskerens dilemma op på mindst to måder. Den første vinkel anser det for en samfundsopgave at intellektualisere borgerne, vha. veluddannede akademikere. Staten investerer derfor i den kommende forsker i en lang periode med uddannelsesstøtte, og forventer derfor at få noget igen i den anden ende. Noget-for-noget strofen, som man har vænnet sig til at synge med på nu til dags.

En anden vinkel kan ses fra forskeren position. Efter at have ofret den vigtigste tid af sit liv, ungdomsårene, til videnskaben og til samfundet, kan man efter en afsluttet uddannelse på højeste niveau imødesee en periode, hvor man skal være taknemmelig for, at man har modtaget støtte fra staten og sparet, og i samme åndedrag levere varen tilbage til staten, så regnestykket kan gå op. Dernæst skal man leve i usikkerhed om fremtidige forskningsmidler, man skal fortsætte med usikre, kortvarige jobs, hvor de første formelle krav om yderligere pædagogisk (videre-) uddannelse bliver stillet, og der går en lang periode før man endelig får chancen for at bide sig fast med et lektorat, hvis man vil blive i universitetsverdenen. Jagten på lektoratet, den første faste stilling.

Jeg hørte den anden dag, at der i en avisoverskrift stod: Danskerne trækker stikket ud. Vi lever længere, men vi oplever, at vi har stadig mindre tid. Og nogen gange bliver det bare for meget. Vi kan ikke overskue det borgerlige dannelsesideals opbyggelighed, vi føler, at vi ikke slår til i samfundet længere, vi bukker under, og ender med at kappe snoren til den usynlige følgesvend, trækvognen. Samfundets investering var ikke langtidsholdbar. Vi forlader den vante verden, og tager job om postbud i provinsen, og arbejder fra otte til fire, fra tanke til handling, fra dag til dag, men uden usynlige trækvogne. Vi betaler vores skat, og resignerer. Men var det nu også nødvendigt?

Og hvorfor var det tidligere liv så forfærdeligt? Det var det, fordi det var usikkert. Men på den forkerte måde. Der manglede tiltro til forskeren for fremtiden.

Forskning skal selvfølgelig kunne betale sig. Men her er det ikke kun årsregnskabet, der skal stemme. Her gælder en anden ligning, som er svær at gøre op i umiddelbar nytteværdi. Forskeren skal ikke være usikker i sin ansættelse, men i stedet må han være usikker på, hvor forskningen vil føre hen. Forskeren skal ikke være nysgerrig efter hvor i verden han kan få lov til at fortsætte sin forskning efter den aktuelle ansættelse hører op, men i stedet bruge sin nysgerrighed på videnskaben. Han skal ikke være bange for at miste sit job hvis forskningen ikke kan afsluttes på en fastsat tid, som er dikteret af bevillingsgiveren, men i stedet udforske fremtidens ukendte faldgruber inden for sit forskningsfelt. Forskeren skal ikke gives usikkerhed, men sikkerhed. Usikkerhed er der nok af i forvejen.

Men hvorfor skal han stilles sikkerhed? Det skal han fordi det er til gavn for samfundet. Hvis han ikke gives denne sikkerhed, så finder han den uden for landets grænser, og så har vi mistet resultatet af den store investering, de ca. 250.000 kroner, som han har kostet den danske stat. Hvis staten ikke har mod til at stille sikkerhed, så er det fordi den ikke har behov for udvikling. Eller også er det fordi magthaverne ikke har forstået modets rationale. Danmark er ikke længere bare en svineproducent. Flæske- og smørekspport er for længst – og for første gang – overhalet af industrien. For kort tid siden overhalede alene IT-teknologiens eksportkurve svinekurven, og Danmark har siden mellemkrigstiden oparbejdet en evne til at kunne eksportere know how. Eller viden. Hvorfor? Fordi vi ikke har meget andet at gøre godt med end det mellem ørerne. Vi er fx gode til alternativ energi. Vi ved meget om det. Vi er gode til nanoteknologi, mikrobiologi. Det er vores forcer. Men hvis vi ikke tør satse på fri, modig forskning, som naturlig medspiller til øremærket og oplagt nyttig forskning, så har vi spillet fallit. Så bliver landet en prydhaven af kolonihavehuse fyldt med hyggelige overførselsindkomstmottagere flankeret af

virksomhedsejere og deres ansatte, som kæmper om at holde næsen oven vande i de fri markedskræfters navn. Men den overordnede plan er udvisket. Alt dette, imens omgivelserne udvikler ny videnskab, og vi mister grebet om vores egen historie og kultur, som vil stagnere, fordi historiens grundmateriale netop er udvikling. Vi vil blive overhalet, og vi er selv ude om det.

Derfor kiggede jeg så mistroisk på den usynlige trækvogn til festen. Fordi jeg ikke var villig til at trække den rundt uden at føle mig sikker på om det ville være spildt arbejde. Derfor havde jeg et øjeblik fået nok at det hele, og var klar til at kappe træksnoren og trække stikket ud. Men ville det ikke alligevel være synd og skam? Jeg trækker stadig rundt på vognen.